

ماه رمضان در استانبول ترکیه و آشنایی با مسجد ایوب سلطان

سکینه سلیقه دار | دیر تاریخ، منطقه چهار تهران

اشاره

روزه از عباداتی است که خداوند آن را بر پیروان ادیان الهی پیش از اسلام نیز واجب کرده است. در قرآن آمده است: «یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم لعلکم تتقون». ای کسانی که ایمان آورده‌اید، روزه بر شما واجب شد همان طور که بر پیشینیان شما واجب شد، شاید پرهیزگار شوید.^۱

از این آیه چنین استفاده می‌شود که امت‌های گذشته دارای آیین و دین بوده‌اند. البته نه همه آن‌ها، و قرآن کریم معین نکرده که این امت‌ها کدام هستند، چیزی که هست از ظاهر جمله: «کما کتب...» بر می‌آید که امت‌های نام برده اهل ملت و دین بوده‌اند که روزه هم جزء اعمال آن‌ها بوده است. در این دو کتاب فرازهایی هست که روزه را مدح می‌کند، و آن را عظیم می‌شمارد می‌دانیم که یهود و نصارا در هر سال چند روز به اشکال مختلف روزه می‌گیرند و مثلاً از خوردن گوشت یا شیر و یا از مطلق خوردن و نوشیدن خودداری می‌کنند. همچنین در قرآن کریم داستان روزه‌گزریا و قصه روزه مریم یا روزه صمت، آمده و در غیر قرآن مسئله روزه از اقوام بی‌دین نیز نقل شده است، همچنان که از مصریان قدیم و یونانیان و رومیان قدیم و... تا به امروز نقل شده است که هر یک برای خود روزه‌ای داشته‌اند پس می‌توان گفت عبادت و وسیله تقرب بودن روزه از اموری است که فطرت آدمی به آن حکم می‌کند.

رمضان در ترکیه

ماه رمضان در میان مردم ترکیه با وجود تغییرات فراوانی که در عصر حاضر در فرهنگ آنان به وجود آمده است از جایگاه و اهمیت خاصی برخوردار است. به همین علت ماه رمضان و پایان آن که عید فطر است با شکوه خاصی جشن گرفته می‌شود. مردم ترکیه ماه رمضان را ماه خیر و برکت می‌دانند و دست کم یک ماه مانده به آغاز این ماه خود را برای استقبال از آن آماده می‌کنند. شاخص بودن ماه مبارک رمضان برای مردم ترکیه به اندازه‌ای است که حتی غیر مسلمانان نیز با این امر به خوبی آشنا هستند. شهر استانبول که در گذشته مرکز خلافت عثمانی بوده، میراث اسلامی بسیاری از آن دوران را در خود جای داده است. مردم ترکیه قبل از شروع ماه رمضان به تزئین خیابان‌ها و مساجد می‌پردازند و با چراغانی و الوان کردن مساجد و گذرها، آمدن ماه رمضان را به یکدیگر تبریک می‌گویند. کلیه مناره‌های شهر استانبول را چراغانی می‌کنند.

چراغ مناره‌ها از نماز مغرب تا اولین ساعات صبح روشن است. به گفته مقامات مذهبی ترکیه، بیش از ۷۷ هزار مسجد در این کشور وجود دارد که در رمضان جلوه بی‌نظیری به خود می‌گیرند. قرائت قرآن و برگزاری نمایشگاه کتب مذهبی در مسجد سلطان احمد از نشانه‌های رسیدن ماه رمضان است. با شروع این ماه مبارک در استانبول نمایشگاه‌های بزرگی از کتاب‌های اسلامی برگزار می‌شود که تا پایان ماه ادامه دارد و در آن به ارائه کتاب‌های دینی می‌پردازند. فعالیت‌های این نمایشگاه‌ها هر روز پس از نماز مغرب آغاز می‌شود و روزانه هزاران نفر از آن دیدن می‌کنند. در یک سوی نمایشگاه، مکانی برای افطاری یا غذاهای پس از افطار وجود دارد. در محوطه بیرونی نمایشگاه، تولیدات صنایع دستی و کارهای هنری مانند تابلوهای خطاطی اسلامی، تصاویر اسلامی، کتاب‌های دینی و عطرها مخصوص را در معرض فروش می‌گذارند. از سوی دیگر بازار فروش شربت، شیرینی و پشمک بسیار داغ است. برخی از قهوه‌خانه‌ها و بستنی‌فروشی‌ها به

روش‌های سنتی بازمانده از دوران گذشته با لباس‌ها و وسایل متعلق به دوران عثمانی به فروش محصولات خود می‌پردازند. در بسیاری از میادین و پارک‌های شهر استانبول نیز برنامه‌های ویژه ماه رمضان اجرا می‌شود. برنامه‌هایی نظیر اجرای موسیقی‌های مذهبی و اصیل، گروه‌های تواشیح، اجرای نمایش و ....

خوراکی‌های ماه رمضان

در این ماه فروشگاه‌های مواد غذایی عموماً مملو از جمعیتی است که برای ایام روزه خرید می‌کنند. در بعضی از فروشگاه‌ها مواد غذایی ویژه ماه رمضان به صورت بسته‌بندی شده با قیمت مناسب عرضه می‌شود که شامل: آرد، شکر، حبوبات، خرما، برنج، روغن و ... می‌باشند. در بازار بزرگ عطاران که یکی از مهم‌ترین و بزرگ‌ترین بازارهای قدیمی شهر استانبول است، در ایام ماه رمضان از ازدحام شدیدی برخوردار است. و مردم به خرید مایحتاج این ماه به‌ویژه انواع شیرینی‌ها و غذاهای مخصوص این ماه اقدام می‌کنند. شیرینی‌های ترکیه از تنوع بسیاری برخوردار است. بالغ بر سی‌وشش نوع شیرینی و پیراشکی عرضه می‌شود که در این میان می‌توان به انواع باقلواهای ترکی و غذایی که در اصطلاح به آن «پاستا بورک» گفته می‌شود و شیرینی‌های مخصوص این ماه مانند: کانه، گوللاچ و باقلوا اشاره کرد. در ماه رمضان در ترکیه یک نوع نان مخصوص به نام «پیده رمضان» پخت می‌شود و در ساعات قبل از افطار می‌توان صف‌های طولانی را در مقابل نانوایی‌هایی که پیده را عرضه می‌کنند مشاهده کرد.

افطار در استانبول

رستوران‌های کوچک و بزرگ و کافه‌ها و چایخانه‌ها یا همان سیمیت‌سراها^۲ میز و صندلی‌های بیشتری در کنار رستوران خود آماده می‌کنند و از یک ساعت قبل از اذان مغرب مردم را می‌پذیرند. با غروب خورشید و سر دادن اذان، مردم در جشن افطار با یکدیگر شریک می‌شوند. از جمله برکات ماه مبارک رمضان در استانبول، همین گردهم آمدن‌های روزه‌داران برای نشان دادن شکوه ماه رمضان است. حتی مسلمانان با غیر مسلمانان در کنار یکدیگر می‌نشینند گویی تمام مردم بیرون از خانه‌هایشان افطار می‌کنند. نهایت یک زندگی همراه با نشاط

و خرسندی را در همه جای شهر می‌توان مشاهده کرد. بیشتر رستوران‌ها در این ماه به هنگام افطار منوی ویژه‌ای برای رمضان دارند. در این کشور رسم است که مردم روزه‌خود را با آب، خرما و یا زیتون افطار کنند، به همین دلیل این سه ماده غذایی را می‌توان در تمامی سفره‌های افطار در ترکیه مشاهده کرد. سفره‌های افطاری در این کشور شامل زیتون، پنیر، خرما، باقلوا و انواع سوپ و آش است که به آن «چوربا» گفته می‌شود و از تنوع خاصی نیز برخوردار هستند. برخی از این چورباها از دوران عثمانی به جا مانده است. بعد از خوردن چوربا نیز معمولاً یک غذای گوشتی به همراه برنج، ماکارونی و یا بلغور خورده می‌شود. ماست و انواع سالادها نیز در سفره‌های رمضان یافت می‌شود.

در ماه رمضان یک نوع شیرینی مخصوص به نام «گوللاچ» نیز پخت می‌شود. که در واقع مشهورترین شیرینی ماه رمضان در ترکیه است. شیرینی یاد شده که با نشاسته و شیر طبخ می‌شود به همراه گردو و پاشیدن دانه‌های انار بر روی آن مصرف می‌شود.

نکته قابل توجه در این شهر و دیگر شهرهای ترکیه باز بودن بیشتر مغازه‌ها و حتی رستوران‌ها تا هنگام سحر است. بعد از افطار عموماً جوانان هر محله دور یکدیگر جمع شده و تا پاسی از شب را به بازی و یا گردش می‌گذرانند. برگزاری جشن‌های بعد از افطار تنها بخش‌هایی از مراسم‌های ماه رمضان هستند.

سنت طببل زنی هنگام سحر

یکی از رسومی که در ماه رمضان در استانبول رعایت می‌شود، سنت سحوری یا طببل زنی است. این رسم در گذشته در ایران نیز به شیوه‌ای متفاوت با امروز یعنی سحرخوانی و مناجات وجود داشته که روی بام خانه‌ها به مناجات و سحرخوانی می‌پرداختند. سحرخوانی به شکل سنتی آن حال و هوای عرفانی و فضای معنوی خاصی را برای روزه‌داران ایجاد می‌کرد. فرد سحرخوان که اغلب از صدای خوش و رسایی بهره‌مند بود شروع به مناجات و خواندن دعا می‌کرد. اگرچه امروز این رسم زیبا جایز را به رسانه‌های تصویری و شنیداری داده است ولی در کشور ترکیه مانند بعضی از کشورها همچنان سحرخوان‌ها به خیابان‌ها و کوچه‌ها می‌آیند و برای بیدار کردن مؤمنین جهت خوردن سحری و اقامه نماز آواز سر می‌دهند. سنت طببل زنی در شب‌های ماه رمضان هنوز در استانبول پابرجاست. با

نزدیک شدن وقت سحر (یک ساعت قبل از اذان صبح)، چاووش خوانان با کوبیدن طبل و خواندن اشعار مذهبی و عارفانه در خیابان‌ها و کوچه‌ها و محلات مختلف این شهر، روزه‌داران را برای خوردن سحری و اقامه نماز صبح بیدار می‌کنند.

مساجد استانبول در ماه رمضان

مساجد بزرگ ترکیه، به ویژه مساجد تاریخی و مهم در شهر استانبول، در رمضان هر سال مملو از حضور شهروندانی می‌شود که برای اقامه نماز و انجام فرایض دینی به این مساجد می‌آیند. نمازگزارانی که این ماه فرخنده را فرصتی دوباره برای دورریختن گناهان و انس با قرآن کریم می‌دانند. نماز جماعت در این مساجد به شکل باشکوهی برگزار می‌شود، بعد از اقامه نماز صبح نیز به قرائت قرآن می‌پردازند. قرائت و بعضاً تفسیر قرآن در این ماه در مساجد ترکیه بسیار رواج دارد. برگزاری سلسله محافل قرآنی ویژه ماه مبارک رمضان، اصلی فراموش نشدنی است. یکی از عادات بسیار زیبای مردم خوشبو کردن خود است. به عبارت دیگر اشخاصی که به مساجد می‌آیند یا سر سفره‌های افطاری و سحری می‌نشینند همواره خود را با عطری که به آن «کلونیا»^۲ می‌گویند معطر می‌کنند و در تمامی مراسم و اعیاد به ویژه اعیاد اسلامی مانند عید قربان و عید فطر این سنت پسندیده اجرا می‌شود.

از دیگر برنامه‌ها در ماه مبارک رمضان به نمایش گذاشتن «خرقه شریف» برای مردم است. گفته می‌شود این خرقة را سلطان سلیم عثمانی هنگام فتح مصر از آخرین حاکم آنجا دریافت کرده است. بعداً دولت عثمانی برای حفظ این خرقة، مسجدی را به نام «مسجد خرقة شریف نبوی» بنا نهاد که ساخت آن در سال ۱۸۵۳ م به پایان رسید. سلطان عبدالحمید دوم نیز دستور داد تا صندوقی برای نگهداری خرقة شریف تهیه شود و خرقة فقط در ماه مبارک رمضان در معرض دیدار قرار گیرد. این رسم در مسجد مذکور به جا مانده است و همه ساله صدها نفر در ماه مبارک رمضان برای دیدن خرقة که مردم از آن به عنوان مهم‌ترین امانت مقدس یاد می‌کنند، روانه مسجد جامع خرقة شریف می‌شوند.

در این ماه کمک‌های مردمی و نیز کمک‌های شهرداری‌ها به نیازمندان بیش از دیگر ماه‌ها مشهود است. مساجد پذیرای تعداد بیشتری از نمازگزارها هستند به طوری که به هنگام نمازهای یومیه تقریباً همه مساجد پر است. تعمیرات و تمیزی

و آمادگی مساجد برای ماه رمضان دست کم از حدود یک ماه مانده به رمضان آغاز می‌شود. نمازهای جمعه نیز در ماه رمضان نسبت به دیگر ماه‌ها با شکوه بیشتری اقامه می‌شود. شب قدر که در ۲۷ رمضان برگزار می‌شود، تعداد نمازگزاران در مساجد به بالاترین میزان می‌رسد و به دلیل کثرت جمعیت، مردم حتی در بیرون از مساجد نیز به اقامه نماز می‌پردازند.

آخر ماه مبارک رمضان که در واقع عید سعید فطر است در ترکیه بسیار مورد توجه است و پس از عید قربان دومین عید رسمی ترکیه است و به مدت سه روز کشور تعطیل رسمی است. در ترکیه آخرین روز ماه رمضان به نام روز «عرفه» نامیده می‌شود. در این روز طبال‌ها در کوچه‌ها و محله‌ها طبل می‌زنند و اشعار مذهبی می‌خوانند و نوید عید فطر را می‌دهند.

ده روز مانده به پایان ماه رمضان تلاش برای برگزاری هر چه باشکوه‌تر عید فطر آغاز می‌شود. مردم قبل از فرارسیدن عید فطر منازل خود را تمیز می‌کنند و برای فرزندانشان لباس نو می‌خرند. بانوان برای پذیرایی از مهمانان خود علاوه بر انواع شیرینی، اقدام به طبخ دلمه‌برگ و یک نوع غذای سرد خمیری موسوم به «بورک» می‌کنند. از مهمانان با شکلات و قهوه ترک، باقلوهای خانگی و اگر موقع ظهر و یا عصر باشد از مهمانان با دلمه برگ، بورگ و دیگر غذاهایی که پخته شده است پذیرایی می‌شود.

عید فطر را در ترکیه «عیدرمضان» می‌گویند و نیز به دلیل مصرف زیاد شیرینی و آب‌نبات در این روز به خصوص برای هدیه دادن به کودکان به شکر بایرامی (عید شکر) معروف است. در عید فطر زیارت اهل قیور، پوشیدن لباس‌های نو، دید و بازدید خویشان و دوستان و آشنایان مرسوم است. نماز عید فطر نیز با شکوه تمام در مساجد سراسر کشور برگزار می‌شود. همه مردم ترکیه این ماه را به امید کسب فیض و درک عید فطر به پایان می‌رسانند.

مسجد ایوب سلطان

مسجد ایوب سلطان واقع در منطقه خلیج شاخ طلایی واقع است. باید دانست که استانبول از دو بخش اروپایی و آسیایی تشکیل شده است. این دو بخش توسط بغاز یا تنگه بسفر از هم جدا شده‌اند. پل بغاز بخش اروپایی را به بخش آسیایی پیوند می‌دهد و از این جهت استانبول تنها نقطه‌ای از جهان است که دو قاره را در خود جای داده است. قسمت اروپایی

خود به علت پیشروی آب دریا‌های سیاه و مرمره به دو قسمت تقسیم شده است. این پیشروی آب به قدری است که خلیج زیبا و شاخی شکلی به وجود آورده است که به آن گلدن هورن یا شاخ طلائی یا خلیج طلائی گفته می‌شود. مسجد ایوب سلطان به دور از همه‌همه امین اونی و بی‌اغلو^۱، یکی از مقدس‌ترین مساجد ترکیه است. این مسجد که حدوداً ۵۶۰ سال قدمت دارد، قدیمی‌ترین مسجد ترکیه نیست اما یکی از زیباترین مکان‌ها جهت عبادت، به‌ویژه در ماه مبارک رمضان است که شور و حال وصف‌نشدنی دارد. مسجد ایوب سلطان اولین مسجدی است که ترک‌های عثمانی پس از فتح قسطنطنیه در سال ۱۴۵۳، بنا نهاده‌اند. این بنا که در اصل در سال ۱۴۵۸ ساخته شده است، پس از ویران شدن در اثر زلزله، توسط سلطان سلیم سوم، در سال ۱۸۰۰ به سبک باروک بازسازی شد. اهمیت این مکان از مرزهای ترکیه فراتر رفته است. از نظر ترک‌ها مسجد ایوب سلطان در دنیای اسلام به عنوان دومین زیارتگاه مهم بعد از مکه شناخته می‌شود. دلیل این اعتبار «ابو ایوب انصاری» است که نامش نه تنها بر مسجد بلکه بر مناطق اطراف آن نیز گذاشته شده است. فضای روحانی و خاصی به‌خصوص در ماه رمضان بر سرتاسر این مسجد حکم فرماست.

ابوایوب انصاری کیست؟

خالدبن زیدبن کلب بن نجار با کنیه ابوایوب وابسته به قبیله خزرج بوده است. وی از انصار رسول الله (ص) بود، و در مدینه زندگی می‌کرد مادرش دختر سعدبن قیس بن عمرو بن امرؤالقیس و همسرش دختر زیدبن ثابت بود (طیسی: ۱۳۷۸). وی در سال ۵۲ ق/ ۶۷۲ م درگذشت و مدفن وی در شهر استانبول ترکیه، مسجد ایوب سلطان قرار دارد. ابوایوب در تمام غزوات پیامبر (ص)، جنگ‌های صفین، جمل و نهروان و همچنین جنگ علیه رومی‌ها حضور داشته است. و در فعالیت‌هایی مانند جمع‌آوری قرآن در زمان پیامبر اسلام (ص)، میزبانی از ایشان را در زمان هجرت به مدینه، مخالفت با شورای سقیفه بنی‌ساعده و خلفاء، حاکم مدینه از طرف امیرالمؤمنین علی (ع) نقش‌آفرینی کرده است. ابوایوب یکی از هفتاد تنی بود که در بیعت عقبه دوم با پیامبر (ص) عهد بستند که دست از حمایت وی برندارند. نصر بن مزاحم او را یکی از بزرگان انصار و از شیعیان امام علی (ع) دانسته است. آنچه ابوایوب را در چشم مسلمانان بزرگ ساخته، فرود آمدن پیامبر (ص) به منزل او (به رغم اصرار دیگران) پس از هجرت

به مدینه (۶۲۲ ق) بوده است. از این رو مورخان به اتفاق از او به عنوان مهماندار پیامبر (ص) یاد کرده‌اند (دانشنامه اسلامی: ۱۳۵۸). به گفته بلاذری، پیامبر اسلام (ص) ۷ ماه، تا اتمام ساختمان مسجد و منزل، در خانه وی سکنی گزید. مسعودی این مدت را یک ماه ذکر کرده است. خانه ابوایوب در مدینه پیوسته مورد عنایت مسلمانان بوده است، چنانکه در آنجا مدرسه‌ای برای مذاهب اربعه ساخته شد که به «شهابیه» شهرت یافت و در آن، موضع فرود آمدن شتر پیامبر (ص) را که بدان مروکه می‌گفتند، مشخص ساخته و بدان تبرک می‌جستند.

ابوایوب پس از رحلت پیامبر اکرم (ص) همراه با ۱۱ صحابی دیگر، به دفاع از خلافت و وصایت علی بن ابی طالب (ع) برخاست. از این رو ابن اثیر وی را از خواص اصحاب علی (ع) شمرده است.

پی‌نوشت‌ها

۱. سوره بقره، آیه: ۱۸۲
۲. (سیمیت یک نوع نان محلی خشخاشی است)
۳. کلونیا ماده‌ای است که به دلیل وجود الکل در آن خاصیت ضد عفونی‌کننده دارد و چون در ساخت آن لیمو به کار رفته باعث لطیف شدن دست می‌شود
۴. از محله‌های قدیمی در استانبول

منابع

۱. دانش‌نامه بزرگ اسلامی، مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، مقاله ابوایوب انصاری، ج ۵، ۱۹۸۵.
۲. طیسی، محمدجواد، محله فرهنگ کوثر، ابوایوب انصاری نخستین میزبان پیامبر (ص)، شماره ۲۹، مرداد ۱۳۷۸.
3. <http://www.gototurkey.ir>
4. <http://www.about-turkey.com>
5. <http://www.letsgoturkey.com>
6. <http://www.turkey.org>
7. <http://rmc4peaceturkey.fotopages.com>
8. <http://namnak.com>
9. <http://islamquest.net>
10. <http://shia-news.com>
11. <http://iid.org.ir>